

Ivo Budil

***„Jupiter byl silnější než Baal,
ale Wotan mocnější než Jupiter.
A tak se zrodil náš svět.“¹***

Abstract

The Fall of Roman Empire and the role of the barbarians in the course of this episode played a crucial role in the development of the historical imagination of Western civilization. Victory of Germanic leader Arminius over three Roman legions led by Publius Quinctilius Varus in the battle of Teutoburg forest was interpreted as a demonstration of the racial superiority of Nordic barbarians over the decadent and corrupted Mediterranean Roman civilization. The belief in a special historical mission of Nordic Germanic tribes and their indispensable contribution to the rise of the mediaeval Western society had flourished in the time of Reformation and Romanticism and reflected the political aspirations of some nations of the Northern Europe. Modern archaeology and anthropology have deconstructed the myth of historical and racial Germanic superiority as an outcome of Romantic essentialisation of diffused ethnic identities of various populations in late Antiquity and Early Middle Ages.

Klíčová slova: Germáni, Arminius, reformace, germanismus, romantismus

Keywords: Germans, Arminius, Reformation, Germanism, Romanticism

1) Studie je výstupem řešení projektu SGS – 2012 – 020.

Edward Augustus Freeman, významný anglický historik vrcholné viktoriánské éry, označil západní dějiny za velké „drama árijské rasy“, jehož střed představoval Řím.² Řecko a svět helénismu se nalézalo v historické škále na jedné straně od „Věčného města“, moderní civilizace na straně druhé. Freeman vyzdvihl dvě klíčové historické epizody, které určily osudy novodobého Západu: Ve druhém století před Kristem Řím ovládl po triumfu nad Kartágem Středomoří, v pátém století po Kristu kmeny „teutonské rasy“ pronikly přes hranice impéria a založily moderní národy Evropy.³ Byl tento vývoj nezvratitelný? Byl by kartáginský vojevůdce Hannibal schopen zadržet vzestup Říma? Mohla Římská říše cestou velkorysejší expanze do nitra Evropy zabránit své stagnaci a úpadku? Podle Freemana zodpověděl první otázku Publius Cornelius Scipio Africanus, na druhou Arminius: „*Jupiter byl silnější než Baal, ale Wotan mocnější než Jupiter. A tak se zrodil náš svět.*“⁴ Symbolické vítězství Wotana nad Jupiterem se stalo mimořádně suggestivní mytologickou metaforou, která výrazně oslovila západní dějiny a sehrála klíčovou úlohu při zrodu moderního rasového myšlení.

Legenda o Arminiovi

V průběhu druhého století po Kristu bylo římské impérium nuceno v Porýní a Podunají vzdorovat germánskému náporu na říšské provincie a na Blízkém východě čelit mocenským apiracím Parthů (které po roce 224 po Kristu vystřídali sasánovští Peršané). Zmíněná geopolitická konfigurace kladla vysoké nároky na armádu, administrativu a omezené hospodářské zdroje Říma. Ve třetím až pátém století docházelo ve vypjatých historických epizodách k lokálnímu zhroucení politických a socioekonomických struktur západních provincií, v jehož důsledku se na říšském území mocensky prosazovaly populace a osobnosti germánského původu. Tyto nepřehlédnutelné politické a etnické procesy se staly takřka nevyčerpatelným zdrojem inspirace mytopoetických vizí, které hluboce ovlivnily středověkou a novověkou západní imaginaci. Téměř univerzální atribut symbolických uchopení a reinterpretací historické látky pro potřeby dobových politických a sociokulturních institucí představovala teze, že etničtí Germáni sehráli zásadní revitalizační úlohu mezi třetím až desátým stoletím, kdy se rodila středověká civilizace, která ve třináctém století vyvrcholila gotikou. Fascinaci idealizovanými Germány a jejich

2) „*Rome was the vast lake in which all the streams of earlier history lost themselves, and from which all the streams of later history flowed forth*“ (Stephens, W. R. W., 1895, str. 105-106); „*Look back to the first dim traditions of the European continent, and we look too far back for the beginnings of Roman history. Ask for the last despatch and the last telegram, and it will tell us that the history of Rome has not yet reached its end*“ (cit. Stephens, W. R. W., 1895, str. 201).

3) *Ibidem*, str. 106.

4) Cit. Stephens, W. R. W., 1895, II, str. 318.

domnělou výše uvedenou historickou rolí nazývám germanismem. Jeho kořeny lze identifikovat v poznámkách a postřezích římských spisovatelů doby císařství.

V roce 9 po Kristu porazili v Teutoburském lese germánští Cheruskové v čele s Arminiem, který dlouho vystupoval jako stoupenec římské moci, tři legie vedené Publiem Quinctiliem Varem.⁵ Tato tragická událost, k níž došlo v době, kdy Tiberiovy legie byly zaměstnány potlačováním revolty v Dalmácii a Panonii, měla na římskou veřejnost hluboký traumatický dopad. Objevila se obava, že Germáni překonají Rýn a proniknou do prakticky nechráněné provincie Galie, případně že Marobud, jehož království se nacházelo severně od Dunaje, napadne přes alpské průsmyky Pádskou nížinu.⁶ Císař Augustus rozmístil „vojenské hlídky po městě, aby nevznikly nepokoje, a místodržitelům v provinciích prodloužil pravomoc, aby byly spojenecké národy drženy v mezích lidmi zkušenými, na něž již si navykly. Také zaslíbil veliké hry Jovovi Nejlepšímu Největšímu, zda by se stav státu obrátil v lepší, jak se to kdysi stalo za války s Kimbry a Marsy. Vykládá se, že byl Augustus tenkrát do té míry zděšen, že si po řadu měsíců nedával stříhat vousy ani vlasy a občas tloukl hlavou do dveří s voláním: Quinctilie Vare, vrať legie! Výroční den porážky každoročně mu byl dnem smutku a nářku“.⁷

K narušení římských hranic nedošlo a Římská říše raného císařství krizi překonala. Zkáza Varových legií nicméně zastavila římské aspirace romanizovat teritorium nacházející se mezi Rýnem a Labem⁸ a potvrdila rozdělení Evropy na „civilizované“ latinské Středomoří a „barbarský“ germánský Sever.⁹

5) *Čísla zničených legií, XVII, XVIII a XIX, nebyla již žádné římské legii přidělena (Hardy, E. G., 1887, str. 628).*

6) *Smith, Francis, 1861, str. 91.*

7) *Suetonius, 1966, str. 75.*

8) *Hardy, E. G., 1887, str. 630.*

9) *O šest let později dorazily na místo střetu s Cherský legie Drusova syna a Tiberiova synovce Julia Caesara Germanica a naskytl se jim následující pohled: „První Varův tábor prozrazoval rozsáhlou rozlohou i rozměry hlavního stanu práci tří legií, v dalším bylo vidět z náspu polorozbořeného a mělkého příkopu, že se tam usadily již zeslabené zbytky. Uprostřed planiny se bělely kosti, rozmetané nebo nakupené, jak vojáci prchali, jak se stavěli na odpor. Vedle ležely kusy zbraní a koňské hnáty a na kmenech stromů visely přibité lebky. V blízkých hájích byly oltáře barbarů, na nichž obětovali tribuny a setníky prvních setnin. A ti, kteří přežili tu porážku, vyvážnůvše z bitvy nebo ze zajetí, vyprávěli, že tu padli legáti, tam byli vyrváni orlové, kde byla Varovi zasazena první rána, kde neblahým úderem své pravice nalezl smrt, z kterého výstupku řečnil Arminius, kolik bylo šibenic, které jámy byly vykopány pro zajatce a jak se Arminius zpupně posmíval praporem a orlům“ (Tacitus, 1975, str. 61; I, 61).*

Nebylo to poprvé, kdy byly římské legie konfrontovány s Germány. Koncem druhého století před Kristem úspěšně čelil nebezpečné invazi Kimbrů a Teutonů vojevůdce a sedminásobný konzul Gaius Marius. Zarputilý odpor Germánů vůči impériu zadržal řadu římských vzdělanců. Významný historik Publius Cornelius Tacitus vyzdvihl v pojednání *Germania* svět svobodného germánského divoštví. Byl přesvědčen, že výjimečné fyzické a morální kvality Germánů vyplývá ze skutečnosti, že jsou autochtonními obyvateli své země, bez příměsi cizí krve, nesmíšené a nenarušené sňatky s příslušníky jiných národů.¹⁰ Tacitus přiřkl Germánům výlučnou historickou úlohu: „*Ani Samnité, ani Punové, ani Hispánie nebo Galie, ani Parthové nám nedali častěji ponaučení. Svoboda Germánů je nebezpečnější než královská moc Arsakova. Co jiného než zabití Crassa nám může vmést ve tvář Východ, který sám ztratil Pakora a musil se sklonit před Ventidiem! Avšak Germáni zabili nebo zajali Carbona, Cassia, Scaura Aurelia, Servilia Caepiona a Maxima Pallia a současně připravili římský národ o pět konsulských armád, a později i Caesara o tři legie spolu s Varem.*“¹¹ Nezpoutaná svoboda germánského severu představovala tedy mocnější historickou sílu než východní despotie. Tato víra přetrvávala na Západě až do vrcholné koloniální éry devatenáctého a první poloviny dvacátého století. Tacitus se vzhledl v Germánech jako v „ušlechtilých divoších“ stojících v protikladu vůči údajně morálně rozložené a stagnující římské civilizaci. Ještě dva tisíce let po Tacitovi opakoval francouzský osvícenský politický myslitel Montesquieu, že skutečná velikost a svoboda nepřebývala na antické agoře, ale sídlila v germánských pralesích.

V patnáctém a šestnáctém století, kdy se v německojazyčných zemích začal probouzet nacionalistický duch, který vyvrcholil v době reformace, se humanističtí vzdělanci opět seznamovali s Tacitovým spisem.¹² Georg Spalatinus uskutečnil na sklonku patnáctého století první známou „patriotickou“ pouť na údajné místo Arminiova vítězství.¹³ Arminius, jehož latinizované jméno přeložil podle některých autorů Martin Luther¹⁴ jako Hermann,¹⁵ se stal jedním z prvních novověkých symbolů odporu obrozeného germánského Severu proti kulturní nadvládě latinského Jihu („*liberator Germaniae*“).

10) Tacitus mimo jiné tvrdil, že Germáni jsou autochtonními obyvateli, „protože kdo chtěl v dávných dobách změnit sídlo, nepřecházel po zemi, ale jezdil na lodi“ (Tacitus, 1976, str. 331).

11) Tacitus, 1976, str. 356.

12) Heather, Peter, 2006, str. 46; Standing, Giles, 2005.

13) Schama, Simon, 2004, str. 109.

14) Martin Luther napsal ve svém komentáři k osmdesátému druhému Žalmu: „Hermann, den die Latini ubel verkeren und Ariminium (sic) nenen, heist aber ein Heer man, dux belli“ (cit. Benario, Herbert W., 2004, str. 87).

15) Schama, Simon, 2004, str. 95; podle Petera G. Bietenholze ztotožnil jméno Arminius s Hermannem v roce 1565 Heinrich Pantaleon (1994, str. 182).

V tomto smyslu porozuměli střetu v Teutoburském lese Conrad Celtis, Jakob Wimpfeling, Johannes Nauclerus, Heinrich Bebel, Franciscus Irenicus, Andreas Althamer, Johannes Carion nebo Johannes Aventinus.¹⁶

V šestnáctém století zaujala postava Arminia (neboli Hermanna) Ulricha von Huttena, Georga Spalatina¹⁷ a Burkharda Waldise. Ulrich von Hutten, příslušník nižší šlechty, potulný básník, student, rebel a žoldněř, vzhlížel k císaři Maxmiliánovi jako novému Arminiovi (kterého nazýval „germánským Brutem“).¹⁸ Cherusky pokládal za předky Sasů.¹⁹ V listu z roku 1520 určeném pro Friedricha Saského označil Ulrich von Hutten Arminia za největšího a nejstatečnějšího vojevůdce, který osvobodil svoji zemi od římské okupace a byl by bezpochyby znechucen, pokud by viděl své potomky žít pod vládou biskupů.²⁰

V roce 1529, šest let po Huttenově smrti, byl v jeho pozůstalosti objeven dialog *Arminius*.²¹ Von Hutten, inspirovan Lukiánovými *Dialogy*,²² zavedl Arminia do podsvětí. Germánský hrdina si před Mínoovou soudní stolicí postěžoval, že v Elysiu patří první místo mezi největšími vojevůdci Alexandrovi, druhé místo Scipionovi a třetí pozice Hannibalovi, zatímco on sám byl nespravedlivě opominut.²³ Sebevědomý a hrdý Arminius prohlašoval, že prvenství by mělo právem náležet jemu, protože porazil nejmocnější národ světa v době, kdy se nacházel na vrcholu svých sil. Mínos nařídil bohu Merkurovi, aby se o údajné křivdě poradil s Alexandrem, Scipionem, Hannibalem a Tacitem.²⁴ Mínos posléze Arminiovy zásluhy uznal, ale prohlásil, že není možné měnit zavedený řád. Arminiovi proto připadlo první místo mezi osvoboditeli svých zemí.²⁵ V roce 1519 se Ulrich von Hutten postavil na stranu Martina Luthera. Germanismus tak uzavřel historickou alianci s reformací.²⁶

16) Bietenholz, Peter G., 1994, str. 182.

17) Bietenholz, Peter G., 1994, str. 182. Georg Spalatinus byl autorem prvního stručného pojednání o Arminiovi v německém jazyce vydaného v roce 1535 ve Vitemberku.

18) Bietenholz, Peter G., 1994, str.182.

19) Bietenholz, Peter G., 1994, str.182.

20) Strauss, David Friedrich, 1874, str. 360.

21) Celým názvem *Arminius. Dialogus Huttenicus quo homo patriae amantissimus patriae laudem celebravit*.

22) Benario, Herbert W., 2004, str. 86.

23) Strauss, David Friedrich, 1874, str. 360.

24) Strauss, David Friedrich, 1874, str. 360.

25) Strauss, David Friedrich, 1874, str. 361. Huttenovo dílo bylo publikováno v latinské verzi v letech 1538 a 1557 ve Vitemberku; německý překlad byl však vytištěn až v roce 1815 (Benario, Herbert W., 2004, str. 87).

26) Schama, Simon, 2004, str. 95.

Burkhard Waldis představil ve spise *Illustrierte Reimchronik* z roku 1543 dvanáct „německých hrdinů“, mezi kterými Arminiovi náleželo jedenácté místo (Ariovistovi desáté a Karlu Velikému dvanácté).²⁷ Daniel Casper von Lohenstein, který byl nazýván „germánským Senekou“, pracoval na románu o Arminiovi; kniha vyšla posmrtně pod názvem *Grossmüthiger Feldherr Arminius oder Hermann*.²⁸ V epoše romantismu, který byl mnohými německými literáty pochopen jako výraz kulturního vzdoru vůči hodnotám osvícenství a klasicismu, vydal Friedrich Gottlich Klopstock drama o životě a smrti Arminia: *Hermanns Schlacht* (1769),²⁹ *Hermann und die Fürsten* (1784) a *Hermanns Tod* (1787). Cornelius von Ayrenhoff zobrazil Arminiovu družku Thusneldu (dceru germánského náčelníka Segesta, o níž se pochovalo málo informací) jako vzor pravé germánské ženy. Karl von Piloty vytvořil v roce 1869 monumentální obraz *Thusnelda v Germanikově triumfálním průvodu* (o rozměrech přibližně sedmkrát pět metrů) oslavující neporazitelnost germánské rasy.³⁰ Mezi lety 1676 až 1910 bylo složeno sedmdesát pět oper (mezi jejichž autory nalezneme Alessandra Scarlattioho nebo Georga Friedricha Händela)³¹ oslavujících Arminiovu čin, například *Arminius, der deutsche Erzheld*, *La Germania triomfante in Arminio*, *Hermann und Varus*, *Hermann und Thusnelda* či *Hermann der Deutsche*.³²

V roce 1841 byl u městečka Detmold mezi Emží a Vesperou poblíž místa zvaného Teutoburger Wald položen základní kámen pomníku, který byl dokončen roku 1875, čtyři roky poté, kdy se po vítězné válce s románskou Francií zrodila jednotná germánská Německá říše.³³ Dvacet osm metrů vysoká měděná socha Hermanna třímajícího ve vztyčené ruce meč stojí na kamenném podstavci obdobné velikosti, umístěném na kopci, který ční téměř čtyři sta metrů nad okolní krajinu.³⁴ První návrh Arminiova/Hermannova

27) Waldis věnoval Arminiovi následující verše:

Arminius, den man nennt Hermann,

Ein junger Held, ein kühner Man,

Von Leib und Gmüt wol aufferwachsen,

Geborn vom Hartz, ein Fürst zu Sachssen (cit. Benario, Herbert W., 2004, str. 87).

28) Ačkoliv byl zmíněný Lohensteinův román nedokončen, měl úctyhodný rozsah 3076 stran (Benario, Herbert W., 2004, str. 88).

29) Schama, Simon, 2004a, str. 102; Benario, Herbert W., 2004, str. 88.

30) Benario, Herbert W., 2004, str. 88-91.

31) Společnost Sony vydala v roce 2001 záznam opery o Arminiovi od Heinricha Bibera z roku 1687 a Händelovo dílo zkomponované v roce 1737 (Benario, Herbert W., 2004, str. 89).

32) Heather, Peter, 2006, str. 47; Benario, Herbert W., 2004, str. 89.

33) Heather, Peter, 2006, str. 47.

34) Lokalita u Detmoldu byla spojována se slavnou bitvou a Teutoburským lesem až od sedmnáctého století. Skutečné místo Arminiova vítězství se nacházelo pravděpodobně se-

pomníku předložil v roce 1839 neoklasický architekt Karl Friedrich Schinkel.³⁵ Nakonec byl realizován projekt Josepha Ernsta von Bandela, který myšlenice vybudování Arminiova pomníku zasvětil téměř celý život.³⁶ Zmíněný záměr narážel na obtíže, které vyřešil až mocenský vzestup Pruska a symbolická identifikace Friedricha Viléma IV. (a budoucího císaře Viléma I.) s Arminiem.³⁷ Na Arminiově meči byl na obou stranách vyryt nápis: *Deutsche Einigkeit meine Stärke Meine Stärke Deutschlands Macht*.³⁸ Walter Laqueur uvedl v roce 1985, že i v současné době je Arminiův památník cílem mnoha návštěvníků, kteří na zmíněné místo nepřicházejí pouze ze zvědavosti (či postmoderní ironie nebo recese), ale kvůli autentickému hledání kořenů národní identity.³⁹

Obraz Germánů jako zakladatelů západní civilizace

Mnozí autoři již od raného novověku připomínali kvality, starobylost a rozsah moci archaických Germánů. Na Basilejském koncilu, zahájeném v roce 1434, se členové kastilské a anglické delegace nedokázali dohodnout na zasedacím pořádku, který by odrážel mezinárodní význam a prestiž obou království. Představitel Kastilie se odvolával na starobylost svého státu vyplývající z gótského dědictví. Nato povstal Nicolaus Ragvaldi, švédský biskup z Växjö a zástupce sjednoceného Dánska, Norska a Švédska, a označil ve vlasteneckém zápalu za původní vlast Gótů, kteří „překročili Baltské moře a rychle dobyli Egypt a Asii“ švédské království: „Švédská monarchie má starší původ, je silnější a vznešenější než všechny ostatní ... Nebyla nikdy dobyta Římany, ale naopak přinutila Řím k uzavření spojenectví. ... Řím, metropole světa, padl po 1164 letech své existence, ale království Gótů vzkvétá jako na počátku svých dějin.“⁴⁰ Mezi delegáty koncilu se svým nárokem nespěl a byl odmítnut. Po návratu do vlasti Nicolaus Ragvaldi svoji tezi šířil a měl pravděpodobně zásluhu na tom, že bylo v roce 1442 královským výnosem oficiálně uznáno, že švédské království je tvořeno dvěma starými regiony: Svea a Göta.⁴¹

šedesát kilometrů severněji nedaleko Osnabrücku (Heather, Peter, 2006, str. 47). V roce 1987 objevil jeden britský důstojník pomocí detektoru kovů v Kalkriese severovýchodně od Osnabrücku množství římských mincí ražených před rokem 9 po Kristu. Četné archeologické artefakty posléze doložily, že zde došlo k osudné bitvě mezi Cherusky a Římany.

21. dubna 2003 bylo na lokalitě otevřeno muzeum (Benario, Herbert W., 2004, str. 93-94).

35) Schama, Simon, 2004, str. 109.

36) Schama, Simon, 2004, str. 110; Benario, Herbert W., 2004, str. 89.

37) Schama, Simon, 2004, str. 111.

38) Benario, Herbert W., 2004, str. 90.

39) Benario, Herbert W., 2004, str. 92.

40) Ekman, Ernst, 1962, str. 52-53.

41) Neville, Kristoffer, 2009, str. 217.

Heinrich Bebel, profesor rétoriky na univerzitě v Tübingenu, napsal, že v dávných dobách Germáni vládli světu. Teolog Jakob Wimpfeling tvrdil ve spise *Epitoma rerum germanicarum* z roku 1505, že „starogermánští hrdinové“ byli nadřazeni antickým herojům. Johannes Nauclerus, švábský historik, humanista a první rektor univerzity v Tübingenu (od roku 1477), vyzdvihl v rozsáhlém díle *Memorabilium omnis aetatis et omnium gentium chronici commentarii* z roku 1516 autochtonní původ německého národa, za jehož předka označil Tuista nebo Tuisca. Sebastian Franck uvedl v historické práci *Chronica des gantzen Teutschen Lands* z roku 1538, že Germáni nebyli splaveni jako „odpad“ z jiných zemí, ale vzešli jakožto autochtonní rasa přímo z Tuista, Noemova vnuka.⁴² Johannes Aventinus (Johannes Thurmayr), zvaný „bavorský Hérodotos“, působil od roku 1512 jako vychovatel mladších bratrů vévody Viléma IV. Bavorského a v roce 1517 byl pověřen sepsáním dějin země.⁴³ Aventinus spojil Tacitův výklad s biblickou genealogií a označil Aškenaze, Gomerova syna a Tuistova synovce, za předka všech Germánů.⁴⁴ Franz Friedlieb (Franciscus Irenicus) označil ve dvanáctisvazkovém díle *Germaniae exegeseos volumina duodecim* germánské království za nejstarší na světě.⁴⁵ Beatus Rhenanus, alsaský humanista a přítel Erasma Rotterdamského, oslavil ve spise *Rerum Germanicarum Libri Tres* (1531), jenž byl věnován českému a uherskému králi Ferdinandu Habsburskému, starověké Germány, kteří zvítězili v Teutoburském lese a pokořili římské impérium.⁴⁶ Odpovídající zájem zavládl i o Tacitovo dílo *Germania*, které - vzhledem k významu, jaký měl spis při rozvoji německého nacionalismu - jeden badatel označil za „nejnebezpečnější text, který byl kdy napsán“.⁴⁷

Zvláštním kulturním fenoménem přelomu patnáctého a šestnáctého století svědčícím o vyhraněných milénaristických náladách v německojazyčném prostředí je anonymní rukopis zvaný *Kniha sta kapitol*, znovuobjevený roku 1893 a uložený v jediném exempláři v alsaském městě Colmar.⁴⁸ Jeho tvůrce, nazývaný poněkud anachronicky

42) Budil, Ivo, 2002, str. 40-41.

43) *Annales Bojorum*; spis vyšel v roce 1566 pod názvem *Bayarische Chronik* jako první historická kniha psaná v němčině.

44) Poliakov, Léon, 1996, str. 82.

45) Poliakov, Léon, 1996, str. 82.

46) Budil, Ivo, 2002, str. 226.

47) Fox, Robin Lane, 2005, str. 592.

48) Viz Cohn, Norman, 1970; Poliakov, Léon, 1996; Arnold, Herbert A., 1997, str. 93-100; Budil, Ivo, 2002, str. 42-47. Rukopis byl publikován v roce 1967 východoněmeckými historiky zabývajícími se počátky německé selské války: *Das Buch der Hundert Kapitel und der Vierzig Statuten des Sogenannten Oberrheinischen Revolutionärs*, Annelore Franke, ed., Berlin: VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften (Arnold, Herbert A., 1997, str. 99). Druhé vydání doplněné o rozsáhlejší poznámkový aparát vyšlo v roce 2009:

„honorýnský revolucionář“ (*ein oberrheinischer Revolutionär*), pravděpodobně muž s právnickým vzděláním,⁴⁹ jej vytvořil mezi lety 1490 až 1510 zřejmě v oblasti horního Alsaska. Úlohu čtyř starověkých impérií ze starozákonního Danielova snu zaujaly v *Knize sta kapitol* Francie, Anglie, Španělsko a Itálie, které budou všechny postupně vyvráceny. Jak napsal „honorýnský revolucionář“: „*My Němci jsme svobodní a vznešení; před mnoha věky nám náležel celý svět, jemuž jsme silou vládli. S boží pomocí si svět opět podmaníme a obnovíme starý řád.*“⁵⁰ Norman Cohn označil *Knihu sta kapitol* za výraz proměny středověkého milénarismu v protonacionalistickou totalitní ideologii a neváhal ji dokonce přirovnat k Hitlerově knize *Mein Kampf*.

Za neznámější výraz francouzského germanismu šestnáctého století je pokládáno pojednání *Franco-Gallia* z roku 1573. Jeho autor, hugenotský myslitel François Hotman, traumatizován tragickými událostmi bartolomějské noci,⁵¹ se obrátil k francouzským dějinám, aby v nich našel prostředek k překonání tragické občanské války. Byl přesvědčen, že pouze návrat k politické moudrosti předků umožní ukončit náboženský a občanský konflikt ve Francii.⁵² Spis, který je opakovaně označován za „politický manifest hugenotů“,⁵³ byl věnován bavorskému vévodovi Friedrichovi, „*příteli Franco-Galiae*“. François Hotman předložil pseudohistorickou syntézu, v níž hlásal kontinuitu mezi Tacitovým svědectvím o shromážděních svobodných mužů v pralesích Germánie a generálními stavy scházejícími se za vlády dynastie Valois.⁵⁴ Podle Augustina Thierryho Hotman

Der Oberrheinische Revolutionär: Das Buchti der Hundert Capiteln mit XXXX statuten. Lauterbach, Klaus H., ed., *Monumenta Germaniae Historica, Staatsschriften des spätere Mittelalters*, 7. Hannover: Hahnsche Buchhandlung.

49) Arnold, Herbert A., 1997, str. 95.

50) Cit. Budil, Ivo, 2002, str. 45.

51) François Hotman napsal kromě toho ještě dvě další pojednání o událostech bartolomějské noci: *De furoribus gallicis (pod pseudonymem Ernestus Varamundus) a Gasparis Colinii Castellonii, magni quondam Franciae Amiralii, vitae.*

52) „*Il y a plusieurs mois, dit-il, qu'absorbé dans la pensée de si grandes calamités, je me mis à feuilleter tous les anciens historiens de notre Gaule franke, et qu'à l'aide de leurs écrits je composai un sommaire de l'état politique qu'ils témoignent avoir été en vigueur chez nous pendant plus de mille ans, état qui prouve, d'une façon merveilleuse, la sagesse de nos ancêtres, et auquel notre pays, pour avoir la paix, doit revenir, comme à sa constitution primitive et en quelque sorte naturele*“ (cit. Thierry, Augustin, 1840, str. 22).

53) Dareste, Rudolphe, 1850, str. 53-54; *politická teorie francouzských hugenotů viz Armstrong, E., 1889.*

54) Barzun, Jacques, 1932, str. 77.

sloučil politické zásady luteránů s étosem staré tradice aristokratické svobodomyslnosti, biblickým demokratickým a republikánskou tradicí Řecka a Říma.⁵⁵

Arminius a Tacitus ztělesňovali víru, že tak jako barbarské germánské kmeny znovuoživily na sklonku antiky umírající římskou společnost a vytvořily středověkou civilizaci, je jejich severským potomkům souzeno prostřednictvím reformace obrodit západní civilizaci raného novověku. K tomu ale nedošlo. Kdo zabránil novému „germánskému triumfu“? Španělským panovníkům Karlu V. a Filipu II. se podařilo díky bohatým zdrojům amerického stříbra a v ýkonnosti španělské armády zadržet nápor protestantismu, a to navzdory neúspěchům v Nizozemí a porážce Armády u břehů Britských ostrovů.

Švédská Atlantida

Po úpadku Španělska se hlavním limitujícím faktorem „germánských“ ambicí stal impozantní vzestup Francie, z níž se stala nejdůležitější evropská mocnost. Francouzští vzdělanci působící na dvoře Ludvíka XIV. se dovolávali především imaginární galské či keltské, nikoliv germánské identity své země. Výsledek třicetileté války odsoudil území starověké Germánie k politické bezvýznamnosti. To byl vývoj, který stoupenci germanismu rozhodně neočekávali. Germanismus ztratil v sedmnáctém století věrohodnost, protože za ním nestála (s možnou výjimkou Švédska) žádná skutečná politická a vojenská síla. Germanismus se stáhl do akademického prostředí, na univerzity v Leidenu nebo Uppsale. Nebyla určitě náhoda, že šlo o vysoké školy v Nizozemí a Švédsku, dvou zemích hlásících se ke germánskému původu, které se zároveň v sedmnáctém století vyznačovaly výraznými mocenskými ambicemi.

V době nizozemské vzpoury proti španělským Habsburkům posloužili starověcí Batávové, obývající území mezi Rýnem a Maasou a vedoucí soubor s Římem, jako heroický model vhodný k následování a imitaci. Hugo Grotius zdůraznil dlouhodobou kontinuitu mezi svobodnými batávskými a nizozemskými politickými institucemi.⁵⁶ Johannes Goropius Becanus napsal v roce 1569 ve studii *Origines Antwerpianae*, že kimbrijština (*lingua cimbrica*) pochází z dob před babylónským zmatením jazyků (*confusio linguarum*) a že brabantický dialekt vlámstiny, kterým se hovoří v okolí Antverp, je příbuzný s jazykem ráje, jenž se pravděpodobně nacházel v těchto místech. Becanovu hypotézu podpořil Abraham Mylius v práci *Lingua Belgica, sive de lingue illius communitate tum cum plerisque alijs, tum praesertim cum Latina, Graeca, Persica* (1612)⁵⁷ a Adrian Schrickius,⁵⁸

55) Thierry, Augustin, 1840, str. 20-21.

56) Neville, Kristoffer, 2009, str. 229.

57) Abraham Mylius (1563-1637) odvozoval vlámstinu od Jefetova syna Gomera a pokládal tento jazyk, údajně starší než řečtina a latina, za předka germánských jazyků (Neville, Kristoffer, 2009, str. 230).

58) *Adversariorum Libri III*, 1620.

který napsal, že „teutonský jazyk“, jímž se mluvilo v Antverpách, se zrodil bezprostředně po prvotní hebrejštině.

Gustav I. Vasa, který byl zdatným propagandistou, se označoval jako „král Gótů a Vandalů“. ⁵⁹ Erik, nejstarší syn Gustava Vasy, napsal Filipu Melanchthovi list, ve kterém si stěžoval, že ostatní země nedoceňují úlohu, kterou jeho vlast sehrála během stěhování národů. Po smrti svého otce v roce 1560 si Erik přisvojil přízvisko „čtrnáctý“ tak, aby to odpovídalo seznamu gótských panovníků zmíněných v díle Johannese Magnuse. Erikův bratr a nástupce Johannes III. neopomněl v roce 1582 připomenout polské delegaci, že je vládcem mocných Gótů, kteří dobyli Asii, zničili Řím a podmanili si většinu Evropy. ⁶⁰ Král Gustav II. Adolf, který se během své korunovace v roce 1617 oblékl jako gótský král Berik, ⁶¹ prohlásil 19. května 1630 před shromážděnými stavy, že jsou potomky Gótů, kteří ovládli téměř celý svět. ⁶² Dvorní básník a historiograf Johan Narsius napsal před tažením švédského vojska do střední Evropy: „*Mnozí pokládali tento počín za obtížný, ale historické líčení gótských válek jim dodalo odvahy a sebedůvěry. Nedobyli snad Gótové Itálii a nevstoupili triumfálně na půdu Asie? Ve vznešeném soupeření si každý přeje napodobit činy svých otců. Všech se zmocnilo přání navštívit prastaré hroby předků a znovu se zmocnit Říma, zdroje všeho zla.*“ ⁶³ Zdálo se, že nastává skutečná gótská renesance. ⁶⁴ V roce 1672 nechal švédský král Karel XI. obléci řadu dvořanů do římských tóg, ale nazýval je Góty. ⁶⁵

Paul-Henri Mallet označil militantní gótskou imaginaci, kterou zrodil největší mocenský rozmach švédského království v sedmnáctém století, jako gottlandskou hypotézu. ⁶⁶ Za jednoho z jejích nejnámějších reprezentantů byl pokládán Olof Rudbeck, pravděpodobně nejproslulejší švédský vzdělanec sedmnáctého století. ⁶⁷ Narodil se v roce 1630 jako jedno z jedenácti dětí biskupa ve městě Västerås. Rudbeck studoval od roku 1648 na univerzitě v Uppsale medicínu, ve které záhy vynikl. Již v roce 1652 objevil lymfatické uzliny (ve stejné době jako dánský anatom Thomas Bartholin). Rudbeck se proslavil po celé Evropě a švédská královna Kristýna a kancléř Axel Oxenstiern mu roku 1653 poskytli prostředky na roční pobyt na univerzitě v Leidenu. Zde se Olof Rudbeck

59) Neville, Kristoffer, 2009, str. 218. Na druhé straně Olaus Petri, který se zasloužil o uvezení luteránství do Švédska, byl odpůrcem gótské legendy (Ekman, Ernst, 1962, str. 53).

60) Ekman, Ernst, 1962, str. 54-55.

61) Neville, Kristoffer, 2009, str. 218.

62) Ekman, Ernst, 1962, str. 55.

63) Cit. Ekman, Ernst, 1962, str. 56.

64) Ekman, Ernst, 1962, str. 56.

65) Neville, Kristoffer, 2009, str. 215.

66) Gothlandic hypothesis, viz Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 71.

67) Vidal-Naquet, Pierre a Janet Lloyd, 1992, str. 315.

věnoval botanice a po návratu do Uppsaly byl v roce 1660 jmenován řádným profesorem přírodních věd a o rok později rektorem. Univerzitní studium chápal pragmaticky jako přípravu pro službu ve státní administrativě včetně výuky moderních jazyků, francouzštiny a italštiny. Jeho invence a inovace se zdály být nevyčerpatelné. Osobně navrhl budovu s majestátní kopulí pro výuku anatomie (*Theatrum anatomicum*), údajně nejlepší v Evropě. Založil rozsáhlou botanickou zahradu (*Campi Elysii*) a po požáru ve stockholmských docích vytvořil pro švédské námořnictvo nové kompasu. Sto let před univerzitou v Edinburhu Rudbeck prosazoval technické vědy jako plnohodnotné vysokoškolské obory; přednášel o architektuře, dělostřelectvu, vojenské fortifikaci a hudbě. Spolupracoval s Haraldem Valleriem při zhudebnění biblických žalmů a složil skladbu pro pohřeb Axela Oxenstierna a korunovací krále Karla XI.⁶⁸

Olof Rudbeck vydal v roce 1679 první pětisetstránkový svazek proslulého díla *Atlant eller Manheim* neboli *Atlantica*,⁶⁹ jehož rozsah do roku 1702 rozšířil na dva a půl tisíce stran. V knize Rudbeck uvedl sto dva „důkazů“, proč se legendární Atlantida, o které se zmínil Platón, nacházela ve Švédsku, v němž našel po potopě světa útočiště Noemův syn Japetus se svojí rodinou.⁷⁰ Obdobně jako Tacitus pokládal Rudbeck autochtonii za příčinu rasové starobylosti a čistoty: „*Pokud se nějaký národ na světě lišil ve starých časech svým jazykem, zvyky, vzhledem, zákony a právy od jiných, pak to byli Švédové ... Švédsko nebylo nikdy dobyto cizinci ani s nimi neobchodovalo do takové míry, že by bylo nuceno přijmout jejich cizí bohy, jazyky, zákony, zvyky a právo. Ale pohledte na jiné! Kdo by nevěděl, že Němci mají ve svém jazyce mnoho cizích slov ... Je pozoruhodné, že švédština, kterou nyní hovoříme, se liší pouze ve výslovnosti od starobylých jazyků, které jsou zapsány na nejuctívanějších runových kamenech.*“⁷¹ Veškerá filosofická moudrost Egypta, Asie a Evropy obdobně jako pohanský panteon pochází ze Skandinávie.⁷²

Rudbeckova etymologická metoda dokazující archaičnost švédského jazyka byla pochopitelně značně svévolná.⁷³ Po stavbě babylónské věže existovaly podle Rudbecka pouze tři jazyky – řecký, keltský a skytský, který Olof Rudbeck ztotožnil s góštinou nebo švédštinou. Švédové či Skýtové jsou nejenom příbuzní s Nory, Dány, Angličany, Holanďany nebo Němci, ale také s Frýgy, Trójany, Foiničany a Peršany. Podobnost

68) Ekman, Ernst, 1962, str. 56-58.

69) Rudbeck napsal knihu ve švédštině a jeho kolega Anders Norcopensis ji přeložil do latiny.

70) Ekman, Ernst, 1962, str. 60.

71) Cit. Ekman, Ernst, 1962, str. 60.

72) Neville, Kristoffer, 2009, str. 219.

73) Olof Rudbeck například tvrdil, že švédské slovo *wen* (přítel) souvisí se jménem bohyně Venuše, která je góšského původu; *Hérakles* byl zase odvozen od *här* (zbraň) a *kulle* (vůdce); Ekman, Ernst, 1962, str. 60-61.

mezi runovým a řeckým a latinským písmem údajně prokázala skandinávský původ alfabety. Nadřazenost švédského království je dána i místním podnebím, jehož čisté, čerstvé a zdravé zimy kontrastují s temným, zamlženým a páchnoucím ovzduším v Německu, Francii, Španělsku a Itálii. Švédsko oplývá nesmírným přírodním bohatstvím, dřevem, zvěří, mědí, železem, cínem a olovem, pouze stříbra se zde nenachází tolik jako v zámoří. Neexistuje plodnější populace, než jsou Švédové; zatímco v jižních krajinách mají ženy čtyři až šest dětí, ve Švédsku to bylo údajně deset, čtrnáct, osmnáct až třicet! Není překvapující, že se do takto požehnané země každé jaro slétají ptáci ze všech končin světa.⁷⁴ Olof Rudbeck dosáhl celoevropské proslulosti; s poctami jej přijali na dvoře Ludvíka XIV., byl zvolen členem *Royal Society* v Londýně; četli jej Leibniz, Montesquieu, Newton nebo Pierre Bayle. Germanismus uzavřel v jeho díle alianci s moderní vědou a vstoupil do akademického prostředí.

Mytopoetická vize Germánů

Po relativní stagnaci v sedmáctém a osmnáctém století se germanismus opět vrátil v době romantismu do hlavního proudu západního myšlení. Edward Gibbon vylíčil drama „pádu Říše římské“ jako moralizující a protikřesťanský příběh⁷⁵, jímž na prahu moderní doby otevíral cestu germanismu do výchovného a vzdělávacího programu západní elity. Jedním z průkopníků moderního germanismu, který posléze pronikl do politické kultury Západu, byl Paul-Henri Mallet (1730-1807), švýcarský učenec, který ve dvaaadvaceti letech přesídlil z rodné Ženevy do Dánska, kde působil v Královské učené společnosti v Kodani.⁷⁶ Přijal místo vychovatele korunního prince (budoucího panovníka Kristiána VII.) a král Fridrich V. jej pověřil sepsáním dějin Dánska.⁷⁷ Výsledkem bylo dvousvazkové přelomové dílo *L'Introduction à l'histoire du Dannemarc où l'on traite de la religion des moeurs, des lois, et des usages des anciens Danois a Monuments de la mythologie et de la poesie des Celtes, et particulièrement des anciens Scandinaves* z let 1755 až 1756. Mallet, odvolávající se na autoritu Philippa Clüvera a Simona Pelloutiera, soudil, že nejstarší obyvatelé Evropy náleželi ke dvěma odlišným rasám, Keltům a Sarmatům,

74) Ekman, Ernst, 1962, str. 60-62.

75) Podle Waltera Goffarta rozvíjel Edward Gibbon teze, které předložil italský humanista Petrarka, Flavio Biondo (*Decades historiarum*) a především pozdně antický pohanský historik Zósimos, který dovedl své *Dějiny do roku 410* (Goffart, Walter, 1971, str. 412).

76) Jako první přetlumočil do francouzštiny (údajně nepříliš zdařile) Eddu.

77) Skandinávskými „starožitostmi“ se dříve zabýval například Petreius, dánský autor šestnáctého století, nebo Claus Christoffersen Lyschander (1558-1624), kronikář krále Kristiána IV., jehož přehled dějin Dánska Paul-Henri Mallet kritizoval po faktografické stránce.

přičemž většina evropských národů je keltského původu.⁷⁸ Sarmati byli údajně předky Slovanů, Poláků, Rusů a Čechů, kteří sdílejí podobné zvyky, mravy, zákony a jazyky. Z keltské rasy vzešli obyvatelé Galie, Germánie, Skandinávie, Británie a Španělska a rovněž starověké národy Skythů a Hyperborejců.⁷⁹ Paul-Henri Mallet řešil otázku, zda Kimbrové a Teutoni, kteří na sklonku druhého století před Kristem ohrozili Řím, byli skutečně germánského původu, nebo zda šlo o Finy a Laponce, kteří byli ze Skandinávie vytlačeni Skythy migrujícími z Černomoří, jak se domnívali Wilhelm Leibniz a Hugo Grotius.⁸⁰

Již v úvodních slovech své knihy Mallet vyzvedl historickou úlohu severských národů, které „*změnily tvář Evropy*“ a stály „*u zrodu velkých revolucí*“.⁸¹ Kimbrové, jež porazil Gaius Marius, Anglové, kteří dobyli Britské ostrovy, nebo proslulí Langobardi nebo Gótové, nebyli – jak Mallet zdůraznil – celé „národy“, ale pouze výbojně skupiny mladých ctižádostivých mužů.⁸² Mallet, který odmítl nabídku místa vychovatele ruského careviče, přednášel od roku 1760 historii na Ženevské univerzitě, navštívil Anglii a stal se evropsky proslulým vzdělavcem. Jeho vize severských barbarů, jejichž fyzická udatnost, láska ke svobodě, neohroženost, fyzická udatnost a síla poetického génia, představovala pro zrod západní civilizace minimálně stejný přínos jako dědictví antiky, oslovovala raně romantickou sensitivitu. Působilo to jako ospravedlnění reformace – odmítnutí středomořské verze křesťanství se nyní opíralo o etnickou svébytnost Severu, reprezentujícího plnohodnotnou alternativní civilizaci, dočasně spoutanou klasickou tradicí, nyní se ale hlásící o svá práva.

Šedesátá léta osmnáctého století představovala skutečný průlom v rehabilitaci Severu. V roce 1765 vydal Thomas Percy (1729-1811) *Reliques of Ancient English Poetry*. Percy je sestavil podle rukopisu (Percyho folio), který našel v domě svého přítele Humphreya Pitta v Shifnallu v Shropshiru (Northumberland). Obsahoval sto devadesát devět sonetů, balad a lidových písní sepsaných v sedmnáctém století, ale svým původem sahajících v některých případech až do století dvanáctého.⁸³ *Reliques of Ancient English Poetry* ovlivnily básníky typu Samuela Taylora, Thomase Coleridge a Williama Wordswortha. V roce 1782 četl *Reliques* poprvé mladý Walter Scott, které zveřejnil některé

78) Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 2.

79) „...being all originally of one race and nation, and having all the same common language, religion, laws, customs, and manners“ (Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 2).

80) Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 68-70.

81) „Tous les Peuples du Nord peuvent revendiquer la même gloire, si le mot gloire est fait pour de pareilles expéditions“ (Mallet, Paul-Henri, 1758, str. 2).

82) Mallet, Paul-Henri, 1758, str. 38.

83) Percy, Thomas, 1910, str. 2.

z balad ve vlastní sbírce *The Minstrelsy of the Scottish Border* (1802-1803).⁸⁴ Thomas Percy vystudoval St. John's College v Oxfordu, poté působil jako kaplan vévody z Northumberlandu a panovníka, děkan v Carlisle a životní dráhu zakončil jako biskup v Dromore.

Thomas Percy přeložil v roce 1770 do angličtiny druhý svazek Malletova díla pod názvem *Northern Antiquities*.⁸⁵ Na rozdíl od Malleta odlišil Germány od Keltů, a stal se v jistém smyslu otcem moderního germanismu.⁸⁶ Paul-Henri Malet se podle jeho mínění ztotožněním Keltů a Germánů zmýlil.⁸⁷ Percyho lingvistické vývody později potvrdili příslušníci Raskovy, Schlegelovy, Grimmovy, Klaprothovy, Boppovy a Arndtovy generace.⁸⁸ Rasmus Rask, dánský zakladatel moderní historické jazykovědy, v úvodu k přehledu gramatiky islandštiny z roku 1811 ocenil Percyho předmluvu k Malletovu spisu jako přelomovou práci.⁸⁹ Thomas Percy zdůraznil, že autoři jako Philipp Clüver nebo Simone Peloutier,

84) Walter Scott uvedl: „The first time, I could scrape a few shillings together, I bought unto myself a copy of these beloved volumes; nor do I believe I ever read a book half so frequently or with half the enthousiasm“ (cit. Percy, Thomas, 1910, str. vii).

85) Horsman, Reginald, 1976, str. 391.

86) „It is very certain that in latter times, such of them (Greek and Roman writers) as had most discernment, and the best opportunities of being informed, have plainly and clearly delivered that the Germans and Gauls were two distinct people, of different origin, manners, laws, religion and language, and have accurately pointed out the difference between them“ (Bishop's Percy's Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 7). „No one certainly will any longer hesitate to regard the Celtic and Teutonic languages as forming two distinct linguistic families“ (I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 23).

87) Paul-Henri Mallet „had been drawn in to adopt an opinion that has been a great source of mistake and confusion to many learned writers of the ancient history of Europe; viz., that of supposing the ancient Gauls and Germans, the Britons and Saxons to have been all originally one and the same people; thus confounding the antiquities of the Gothic and Celtic nations. This crude opinion, which perhaps was first taken up by Cluverius, and maintained by him with uncommon erudition, has been since incautiously adopted by Keysler and Pelloutier, the latter of whom has, with great diligence and skill, endeavoured to confirm it. In short, so much learning and ingenuity have scarcely ever been more perversely and erroneously applied, or brought to adorn and support a more groundless hypothesis. This mistake the translator thought might be easily corrected in the present work; and by weeding out this one error, he hoped he should obtain the author's pardon, and acquire some merit with the English reader“ (Bishop Percy's Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 2).

88) I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 24.

89) „After Bishop Percy's most excellent Preface to Mallet's Northern Antiquities, the Teutonic and Celtic languages can no longer be confounded, nor comprised under the

kteří kladli Kelty a Germány do jedné etnické skupiny, se opírali o etymologické argumenty a dobová tvrzení antických pramenů.⁹⁰ Připustil, že germánské a keltské jazyky obsahují řadu shodných či nápadně podobných výrazů; tuto skutečnost lze vysvětlit vzájemnými kontakty, které dosvědčil například Caesar: „*A bývaly dříve doby, kdy Galové předčili Germány statečností, sami je napadali válkou a pro přelidnění i nedostatek orné půdy posílali za Rýn osadníky (Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent).*⁹¹ ... Většinou jsou Belgové germánského původu, už za dávných časů přešli Rýn a usadili se tam pro úrodnost půdy. Gally, obývající ty kraje, vyhnali a jsou jediní, kdy za časů otců našich zabránili Teutonům a Cimbrům vstoupit do svého území, kdežto celá ostatní Gallie byla jimi zle zřízena.“⁹²

Řečtí a římscí spisovatelé měli neblahý zvyk označovat všechny obyvatelé Germánie, Galie, Británie a Skandinávie, ať již šlo o Kelty, Skythy nebo Hyperborejce, jako „barbary“. Jejich zvidavost byla motivována více bezpečnostními zájmy než etnologickým bádáním. Percy se domníval, že asijská Sakové a Massagetové, o kterých se zmiňovaly starověké zdroje, byli předkové Sasů a Gótů, kteří odešli do severní Evropy. Germáni jsou proto asijského původu.⁹³ Důkazem je skutečnost, že Hérodotos zmínil Germanie jako

vague and unmeaning appellation of Scythian, Sarmatian” (I. A. Blackwell’s Remark on Bishop Percy’s Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 22).

90) „Cluverius and his followers thus perceived that there was a certain affinity between the Celtic and Teutonic languages, but in order to account for this affinity, had recourse to a gratuitous assumption on which they founded arguments that were necessarily erroneous and inconclusive” (I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 23); „But their position, so far as relates to the Celts, is erroneous and the arguments that support it inconclusive, will appear, if it can be shown, that ancient Germany, Scandinavia, Gaul and Britain, were not inhabited by the descendants of one single race; but on the contrary, divided between two very different people; the one of whom we shall call, with most of the Roman authors, Celtic, who were the ancestors of the Gauls, Britons, and Irish, the other Gothic or Teutonic, from whom the Germans, Belgians, Saxons and Scandinavians, derived their origin; and that these were ab origine two distinct people, very unlike in their manners, customs, religion, and laws” (Percy, Thomas, 1910, str. 3).

91) Caesar, Gaius Iulius, 1972, str. 188 (Kniha VI, 24).

92) Caesars, Gaius Iulius, 1972, str. 74 (Kniha II, 4).

93) „Now the most authentic historians and poets of the Teutonic nations all agree that their ancestors came at different emigrations from the more eastern countries” (Bishop Percy’s Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 6).

jeden z perských kmenů.⁹⁴ Thomas Percy proto nesouhlasil s názorem Roberta Sheringhama,⁹⁵ že severské národy migrovaly ze své kolébky ve Skandinávii na východ.⁹⁶

Thomas Percy starověké Seveřany neidealizoval a srovnával je se soudobými divochy.⁹⁷ Hodně prostoru věnoval důkazům odlišnosti Keltů a Germánů, které našel

94) *Bishop Percy's Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, p. 6; Hérodotos, 2003, p. 69, Kniha I, 125; Pinkerton, John, 1787, p. 124. John Pinkerton zmínil existenci řeckého kmene zvaného Teutani žijícího na Peloponésu (Plinius, Kniha III, 8, Pinkerton, John, 1787, str. 124).*

95) *Robert Sheringham, De Anglorum Gentis Origine, Cambridge, 1670.*

96) *„... although the old Greek authors gave all the northern nations the common name of Scythians or Celtoscythians, yet that writers still more ancient, divided all the nations who lived beyond the Euxine, the Danube, and the Adriatic Sea, into the Hyperboreans, the Sauromatae, and Arimaspians; as they did those beyond the Caspian Sea into the Sacae and Messagetae. The Sacae and Messagetae might possibly be the ancestors of the Saxons and the Goths, who, in the time of those very remote Greek writers, possibly had not penetrated so far westward as they did afterwards: as it is well known that the Germanii are mentioned by Herodotus as a Persian people. Now the most authentic historians and poets of the Teutonic nations all agree that their ancestors came at different emigrations from the more eastern countries. All the old northern Skalds and historians agree that their ancestors came thither from the East, but then some of them, to do the greater honour to their country, and to its antiquities, pretend that they first made an emigration into the East from Scandinavia. It is the great fault of Sheringham not to know how to distinguish what is true and credible from what is improbable and fabulous in the old northern Chronicles: because some parts are true, he receives all for authentic; as a late ingenious writer, because some parts are fabulous, is for rejecting all as false. By the same rule we might reject the whole Grecian history: for that of the north has like it, its fabulous, its doubtful, and more certain periods; which acute and judicious critics will easily distinguish. ...But with regard to the three other nations, the Hyperboreans, the Sauromatae and the Arimaspians; if we agree with Pelloutier (Liv. i, chap. i) that ... the two former the Celts and Sarmatians are plainly designated; when he contends (vol. I, p. 9,10) that the Arimaspians are a mere fabulous people, which never existed, who does not see that he is blinded by hypothesis? Why may not the ancient Finns or Laplanders have been intended by this term? Greeks and Romans writers knew concerning the Celtic and Teutonic nations that the Germans and Gauls were two distinct races of different origin, manners, law, religion and language, and have accurately pointed out the difference between them“ (Bishop Percy's Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 7-8).*

97) *„The more men approach to a state of wild and uncivilized life, the greater resemblance they will have in manners, because savage nature, reduced almost to mere brutal instinct, is simple and uniform; whereas art and refinement are infinitely various: thus*

například v oblasti náboženského života; u Germánů neexistovalo nic, co by se podobalo posvátné druidské hierarchii.⁹⁸ Nejpatrnější rozdíl Percy zaznamenal mezi keltskými a germánskými jazyky⁹⁹ a v pojetí svobody u obou etnických skupin.¹⁰⁰

Keltismus nehdal vyklidit pole germanismu tak snadno. V době, kdy se díky působení britských učenců v Kalkatě zrodila na sklonku osmnáctého století indoeuropeistika, rozhořel se mezi oběma nyní oddělenými identitami evropského obyvatelstva, indogermánstvím a indokeltstvím, konkurenční boj, ve kterém měli Germáni viditelně navrch. Rozhodla mimo jiné okolnost, že indogermánství postupně úspěšně proniklo do politické kultury států, které se nacházely na mocenském vzestupu, zatímco francouzští revolucionáři a Napoleon, kteří se vzhledli v nostalgii po imperiálním Římě, nejevili o využití indokeltství zájem. Nesmělé pokusy za Napoleona III. a třetí republiky neuspěly. Zůstala pouze ironizovaná učebnicová fráze: „*Již naši předkové Galové.*“

Bylo příznačné, že I. A. Blackwell, který v roce 1847 připravil a náležitě komentoval vydání Malletovy studie, rozdíl mezi Kelty a Germány, jež Thomas Percy nalezl v lingvistické, politické a sociokulturní sféře, převedl do rasového idiomu. Keltové a Germáni se v jeho podání stali plnohodnotnými biologicky vymezenými rasami se specifickými fyziologickými a psychologickými vlastnostmi. Typický Germán má světlou pleť, plavé a rovné vlasy, často podobné lnu a málokdy kučeravé, velké modré oči, načervenalé tváře, široké obočí, lebku protáhlejší a zakulacenější než je obvyklé u Keltů. Dále se vyznačuje silnými kostmi, mohutnou bradou a boky, rovnými končetinami a pevnými lýtky a kotníky. Germán má velká chodidla, i když méně půvabná než je tomu u Keltů, silné svaly, vyšší postavu a sklon k obezitě. Temperament převládá mezi Germány

one of the rude natives of Nova Zembla will hear a strong resemblance in his manners of life to a savage of New Holland ... The ancient Britons in the time of Caesar painted their bodies, as do the present Cherokees of North America“ (Bishop Percy’s Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, p. 7-8).

98) *Bishop Percy’s Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 17.*

99) *Na druhé straně Thomas Percy zdůraznil podobnost angličtiny a němčiny: „(We) observe that the modern English and German are two languages evidently derived from one common source; almost all the words in both being radically the same“ (Bishop Percy’s Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 17).*

100) *„The Celtic nations do not appear to have had that equal plan of liberty, which was the peculiar honour of all the Gothic tribes, and which they carried with them, and planted wherever they formed settlements. On the contrary, in Gaul, all the freedom and power chiefly centered among the Druids and the chief men, whom Caesar calls Equites, or knights; but the inferior people were little better than in a state of slavery; whereas every the meanest German was independent and free“ (Bishop Percy’s Preface in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 10).*

sangvinický a flegmatický. Psychologické dispozice Germánů zahrnují těžkopádnost, ale přesnost vnímání, jejich úsudek je pomalejší, ale hluboký a pronikavý. Germán není tak duchaplný jako Kelt, ale vyznačuje se bystrostí a láskou ke svobodě, které si cení více než rovnosti. Je obezřetný, opatrný, zdrženlivý a pohostinný, ale se sklonem k aristokratičnosti a konzervativismu. Germán cítí respekt k ženám, ale bez frivolní prostořekosti, s níž se setkáme u Keltů, je upřímný, snadno odpouští spáchaná příkoří, dobrodružné povahy a miluje čistotu.¹⁰¹

Pleť Keltů je tmavší až nažloutlá, mají tmavě hnědé oči, černé vlasy se sklonem k šedivění a vypadávání (odtud častá plešatost Keltů). Převažuje střední štíhlá postava, zakřivené končetiny, úzká brada, úzké boky a malé končetiny. Temperament je převážně mrzoutský, zlostný a žlučovitý. Z psychologického hlediska se Keltové vyznačovali bystrým vnímáním, značnou silou kombinace, smyslností, galantností, láskou k rovnosti a účelnosti, rádi se bavili, toužili po slávě, marnivosti a ješitnosti, podléháním lichotkám, okázalou zdvořilostí, zpravidla neupřímnou, neschopností odpustit příkoří a odporem k namáhavé fyzické práci.¹⁰²

I. A. Blackwell přejal a shrnul různé etnické stereotypy, které se nashromáždily v průběhu evropských dějin, a „naturalizoval“ je asimilací v rámci nových rasových kategorií.¹⁰³ Poté je takto ospravedlněně vrátil do intelektuálního oběhu. Zde se staly základními stavebními kameny rasového výkladu dějin v pojetí Arthura Gobineaua nebo Georgese Vachera de Lapouge. Nutno přiznat, že Blackwell se ke zmíněným atributům stavěl skepticky jako k pouhým projekcím dobových politických předsudků. Nepochyboval o tom, že určité rasy se vyznačují charakteristickými fyziologickými vlastnostmi, ale uvědomoval si značnou proměnlivost psychologických typů v důsledku institucionálních a environmentálních vlivů.¹⁰⁴

101) I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 33-34.

102) I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 33-34.

103) I. A. Blackwell převzal výše zmíněné charakteristiky z *Ethnographic Map of Great Britain and Ireland (Berghaus's Physical Atlas)* od Gustafa Kombsta. Zmíněný autor zdůraznil u příslušníků „teutonské“ rasy schopnost koncentrace, samosprávu a nezávislost ve všech oblastech života, lásku a úctu k titulům a sociálním hodnotám, absenci útulky pro nalezenec, duchu benevolentních institucí, bezohlednost ve vztahu k právům jiných národů, povýšenost, muzikálnost, obratnost v námořním umění, záliba v opojných nápojích (I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 35). Keltové se vyznačují koncentrací politické a administrativní moci, respektem k lidskému životu, touhou po osobní nezávislosti a politické svobodě. Jsou pověřiví. Existují zde útulky pro nalezenec. V keltských zemích se vyskytují zákony bdící nad výsadem postavením otců. Keltové jsou špatnými mořeplavci a nejsou dobrými kolonizátory (I. A. Blackwell in Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 35).

104) „(P)hysiological characteristics are indelible, but the original psychological qualities,

Thomas Arnold vyjádřil počátkem čtyřicátých let devatenáctého století obecné přesvědčení, že moderní svět byl především dílem Germánů.¹⁰⁵ Rovněž pozdně romantický francouzský spisovatel Arthur Gobineau vyzdvihl blahodárné působení omlazujícího germánského živlu na upadající semitský římský svět: „*Není ničeho slavnějšího v letopisech lidstva než úloha, kterou měli severští národové.*¹⁰⁶ ... *Germáni napadli Řím v den, kdy se stali jeho pažemi, jeho nervy, jeho silou. První jeho bod, jehož se zmocnili, byl trůn a ne snad násilím nebo uchvácením; domorodé obyvatelstvo samo, poznávajíc, že je v koncích, je volalo, jim platilo, je korunovalo.*¹⁰⁷ Bez germánského vpádu na území Říše římské by se rasový úpadek nezastavil a vše „*od Dunaje až po Sicílii a od Černého moře po Anglii by se rozpadlo v prach, jako se to stalo jižním provinciím království Neapolského a většinou země přední Asie.*¹⁰⁸ Pro Gobineaua byl „řecký zázrak“ pouhou historickou úchylkou danou nahodilým a v zásadě kontraproduktivním vítězstvím nad Peršany; skutečnými zakladateli moderního Západu byli Germáni, kteří přenesli do Evropy epochální ideu feudalismu.¹⁰⁹ Arthur Gobineau spekoval, že pokud by Gótové nebyli vytlačeni Huny ze severního Černomoří přes tok Dunaje, vytvořili by ve východní Evropě silný germánský stát připomínající svým charakterem středověké monarchie. Všeobecný rozklad Itálie, Galie a Hispánie by mezitím dovedl místní národy ke konečnému zmaru. Jednoho dne by vysoce civilizovaní gótské kolonizátoři překročili Alpy a vstoupili na půdu jihozápadní Evropy, kde by na zarostlých troskách civilizace našli společnosti připomínající svoji chudobou a bezvýhodnou zaostalostí Alžírsko v roce 1830. Západní Středomoří by se ocitlo v postavení pouhého závislého přívěsku mocného germánského severovýchodu.¹¹⁰ Germánství podle Gobineaua představuje bytostné jádro Západu: „*Tam, kde germánský prvek*

due to physical conformation and temperament, are so modified and changed by the influence of civil and religious institutions, that we ought to be extremely cautious in applying them to characterize a race“ (I. A. Blackwellin Mallet, Paul-Henri, 1847, str. 35-36).

105) *Ve své inaugurační přednášce v roce 1841 Thomas Arnold prohlásil: „Our English race is the German race; for though our Norman fathers had learnt to speak a stranger’s language, yet in blood, as we know, they were the Saxons’ brethren: both alike belong to the Teutonic or German stock. Now the importance of this stock is plain from this, that its intermixture with the Celtic and Roman races at the fall of the western empire has changed the whole face of Europe“ (cit. Augstein, Hannah Franziska, 1996, str. 191).*

106) *Gobineau, Arthur, 1942, II, str. 211.*

107) *Gobineau, Arthur, 1942, II, str. 285.*

108) *Gobineau, Arthur, 1942, II, str. 289.*

109) *Boissel, Jean, 1993, str. 184.*

110) *Viz více Budil, Ivo, 2009, str. 188-198.*

nikdy nepronikl, tam není žádné civilizace po našem způsobu.“¹¹¹ Úpadek Říma se projevil i ve fyzické konstituci jeho obyvatel: „Co byl tělesně a duševně Říman 3. a 4. století? Člověk prostředního vzrůstu, slabé konstrukce, nevzhledný, pravidelně snědý, mající v žilách trochu krve každého z nejnesmyslnějších plemen; pokládaje se za prvního muže Všemohára byl na důkaz toho drzý, byl patolízalský, nevědomý, zlodějský, zpustlý, schopný prodati svou sestru, dceru i vlastní ženu, svou zem i svého vladaře, bojící se nade všecko chudoby, útrap, námahy a smrti. Ostatně nepochybně, že zeměkoule i se svým doprovodem planet byla stvořena jen pro něj.“¹¹² Jak výrazně s tímto degenerovaným typem podle Gobineau kontrastoval severký Germán: „Co byl ten barbar vůči této opovržením hodné bytosti? Muž s plavými vlasy, s pleť bílou a růžovou, širokých plecí, veliký postavou, mohutný jako Alcid, odvážný jako Theseus, obratný, hebký, ničeho na světě se nebojící a smrti z toho nejméně. Takovýto Leviatan měl o všem pojmy – správné či nesprávné, na tom tak nezáleží – ale rozumné a inteligentní, jež vyžadovaly rozvoj a vývoj. Ve svém národním životě si živil ducha štávami přísného a vytříbeného náboženství, moudrou politikou a slavnými dějinami. Jsa přemýšlivý pochopil, že římská civilizace byla bohatší než civilizace jeho a hleděl vyváděti proč. Nebylo to ono rámusivé děcko, jak se to obvykle mínívá, nýbrž mladík cílý, dobře vědoucí o svých skutečných zájmech, vědoucí kudy na to, aby dobře viděl, cítil, srovnával, usuzoval a svobodně volil lepší. Když marnivý a bídny Říman stavěl svoji darebnost proti bystrému soupeři-barbarovi, kdo tu rozhodl o vítězství? Jistě pěst toho druhého. Tato pěst, padající jako železná hmota na leb ubohého synovce Remova, jej ponaučila, na kterou stranu teď přešla síla. Nu a která se pomstil zdeptaný Říman? Plakal a křičel předem do budoucích staletí, aby ona pomstila civilizaci v jeho osobě utlačovanou. Ubohý červík! Podobal se vrstevníkům Vergila a Augusta asi tak jako Shylock králi Šalomounovi.“¹¹³ Pouze Germáni mohli spasit římskou civilizaci a to nejlepší z ní zachovat do příštího věku: „V organizaci římské ... tisíc soupeřících národů, tisíc vzájemně si nepřátelských zvyků, tisíc trosk rozháraných civilizací se vzájemně potíralo niterně. Nebylo tu ani jediné snahy po vybědnutí z tak obludného zmatku, jež by to všecko neohrožovala zhroutením do ještě větší hloubky. Jako jediné pouto tu byl katastrof, nivelizující to pravidla finanční správy, tedy vlastně negativní nestrannost zákona; ale nebylo tu ničeho, co by připravovalo, co by uspišovalo příští nějaké nové morálky, nebylo tu nějaké pospolitosti názorů, nějaké snahy po jednotné pospolitosti lidstva ani také nic takového, co by ohlašovalo rozumářskou civilizaci, jako je naše dnešní a kterou bychom nikdy nebyli měli, kdyby germánské barbarství nebylo přineslo její vzácné rouby a kdyby se nebylo postaralo o to, aby se ujaly na vetché snítce pasivního, ovládaného, stísňeného, vždy nesympatického římanství.“¹¹⁴

111) Gobineau, Arthur, 1942, I, str. 83-84.

112) Gobineau, Arthur, 1942, II, str. 209.

113) Gobineau, Arthur, 1942, II, str. 209-210.

114) Gobineau, Arthur, 1942, II, str. 298.

Pád germánského mýtu

Jednou z nejvýraznějších proměn západních věd o člověku ve dvacátém století byla emancipace od dědictví romantických mytopoetických vizí minulosti, ve kterých bylo historické bádání podřízeno vytváření kolektivních národních identit a partikulárním politickým a ideologickým záměrům.¹¹⁵ Od šedesátých let dvacátého století, kdy zhroutení největšího impéria v dějinách Západu již nevyvolávalo takovou míru nostalgie a nacionálních emocí, se prosadil termín „transformace římského světa“.¹¹⁶ Do popředí dostal důraz na kontinuitu a reprodukci dílčích segmentů římského sociálního, politického a kulturního života na přechodu mezi antikou a raným středověkem. Tento přístup nebyl úplně nový. Například na sklonku devatenáctého století Fustel de Coulanges tvrdil, že germánská invaze měla na vývoj společnosti v římské Galii pouze zanedbatelný vliv.¹¹⁷ Na zmíněného francouzského historika navázal Alfons Dopsch¹¹⁸ a především belgický badatel Henri Pirenne, autor slavné studie *Muhammad a Karel Veliký* (1939). Francouzští historici Jean Durliat a Elisabeth Magnou-Nortier zastávali názor, že římský daňový systém a další instituce přežily až do karolinské doby.¹¹⁹

Po druhé světové válce, která přinesla obrovské rozčarování z titánského romantismu, byla samotná idea o Germánech jakožto výlučných tvůrcích raně středověké civilizace vystavena kritice a pochybnostem. Například Reinhard Wenskus napsal, že „barbarské migrace“ nebyly masovými populačními přesuny (*Völkerwanderung*), ale že šlo o putování relativně malých skupin válečné aristokracie, nositelů „jádrové tradice“ (*Traditionskern*), souhrnu sjednocujících mýtů, legend, norem a zvyků.¹²⁰ Ke zmíněným družinám se postupně připojovali další bojovníci a jejich příbuzní nejrůznějšího původu, čímž vzniklo ohnisko etnogeneze.¹²¹ Na Wenskusovy teze navázal v Rakousku Herwig Wolfram a ve Španělsku Luis García Moreno. Na dekonstrukci obrazu jednotné germánské etnicity v době krize a rozkladu Římské říše navázal Walter Pohl, reprezentant tzv. vídeňské školy, který důkladně popsal proces utváření raně středověké etnické identity;

115) M. D. Knowles hovořil v této souvislosti o „German romantic fallacy“ (Knowles, M. D., 1969).

116) Jde o část názvu sborníku *The Transformation of the Roman World, Gibbon's Problem After Two Centuries* z roku 1966, jehož editorem byl Lynn White.

117) Halsall, Guy, 2007, str. 20.

118) *The Economic and Social Foundations of European Civilization* (1937).

119) Tuto tezi podrobil kritice Chris J. Wickham, C. J., 2005.

120) Naproti tomu britský historik Peter Heather, autor studií *Goths and Romans*, 332-489 (1991) a *The Goths* (1996), soudí, že Gótové představovali početnou populaci svobodných mužů a jejich rodin, kteří si byli již ve čtvrtém století po Kristu vědomi své etnické výlučnosti (Halsall, Guy, 2007, str. 18-19).

121) Halsall, Guy, 2007, str. 14-15.

na Britském souostroví přispěli k novému pohledu na „temná století“ zejména J. M. Wallace-Hadrill a Ian Wood.¹²²

Badatelé zkoumali strategie, jejichž prostřednictvím se pozdní římská společnost vyrovnávala s barbarským fenoménem, a tím se zároveň podílela na jeho konstituci. Ve studii *Before France and Germany, The Creation and Transformation of the Merovingian World* (1988), zdůraznil americký historik Patrick Geary, že „germánský svět byl pravděpodobně největším a nejtrvalejším výtvorem římského politického a vojenského génia“. Můžeme pochopitelně namítnout, že Patrick Geary sice dekonstruoval Germány, ovšem za cenu esencializace Říma. Ve své další knize *The Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe* (2002) Patrick Geary ukázal, do jaké míry je náš pohled na raný středověk nereflekтовanou projekcí snahy ospravedlnit existenci moderních národních států. V obdobném duchu zdůraznil Walter Goffart v díle *Barbarians and Romans: Techniques of Accommodation* (1980), že raně středověké pojetí „germánství“ bylo inspirováno římským zvykem označovat veškerá etnika žijící severně od Rýna a středního toku Dunaje jako „*Germani*“. Tito lidé nicméně podle Goffarta nepociťovali žádnou kolektivní solidaritu, která by z nich učinila jednotnou historickou sílu. Walter Goffart navíc obrazoborecky popírá myšlenku, která je od časů romantismu a Edwarda Gibbona, téměř svatá a nedotknutelná, totiž, že Germáni byli tvůrci politických a socioekonomických struktur raně středověké Evropy. Namísto toho Walter Goffart obdobně jako Alexander Callander Murray (a jeho kolegové na univerzitě v Torontu) zdůrazňoval přetrvávání římských institucí na významné části západní Evropy i v průběhu „temného věku“. Americký historik Patrick Amory pojal zrod „barbarské germánské etnicity“ v kontextu rozkladu Říše západořímské a působení klasické etnografické tradice, bez nichž by údajně ke konstitování „germánství“ vůbec nedošlo.¹²³ Heterogenní směs etnicky indiferentních klanů a populací se na sklonku antiky setkala s odumírající, nicméně stále inspirující strukturou římské politické a symbolické moci, která je proměnila v „Germány“.

Podle zmíněného pohledu by větší zásluhu na „vytvoření“ Germánů měli Caesar a Tacitus než Arminius. „Lež romantismu“ spočívala v iluzi „autentického“ germánství jakožto vitální civilizační alternativy vůči dekadentnímu Římu. Ve skutečnosti lze fenomén Germánů vyložit jako výraz mimetické rivality heterogenních etnických skupin v rozsáhlém římském pohraničí vůči hmotné a morální autoritě impéria, která byla završena selektivním osvojením řady atributů římského politického, sociálního a kulturního života včetně klasického kolektivního označení *Germani* převzatého od římských autorů. Rozsáhlé rozhraní mezi civilizací a „barbarstvím“ táhnoucí se od Hadriánova valu přes Porýní a Podunají bylo zónou dlouhodobého soužití sofistikované

122) Halsall, Guy, 2007, str. 16.

123) Halsall, Guy, 2007, str. 14-18.

kultury Středomoří a rozličných etnik, která se materiálně, politicky i symbolicky postupně přizpůsobovala římskému vzoru.

Germánské populace nepředstavovaly žádný „primordiální živel či génia“, jehož výsadní historickou úlohou bylo revitalizovat upadající římské Středomoří, ale na jejich etnickou identitu se musíme dívat jako na dynamickou, instrumentální, situační, vícevrstevnou a performativní interakci odehrávající se ve specifických podmínkách přechodného a politicky krajně nestabilního prostředí.¹²⁴ Takový je konec sugestivního romantického mýtu o Wotanových dědicích, kteří porazili Jupiterovy vyznavače a tím ustavili náš svět.

Literatura:

- Armstrong, E. (1889): The Political Theory of the Huguenots. *The English Historical Review* 4(13):13-40.
- Arnold, Herbert A. (1997): Time, History and Justice in the Book of 100 Chapters and 40 Statutes of the Revolutionary of the Upper Rhine. *Fifteenth-Century Studies* 23:93-100.
- Augstein, Hannah Franziska (1996): *Race: The Origins of an Idea, 1760-1850*. Bristol: Thoemmes Press.
- Barzun, Jacques (1932): *The French Race: Theories of its Origins and their Social and Political Implications prior to the Revolution*. New York: Columbia University Press.
- Benario, Herbert W. (2004): Arminius into Hermann: History into Legend. *Greece & Rome* 51(1):83-94.
- Bietenholz, Peter G. (1994): *Historia and fabula: myths and legends in historical thought from antiquity to the modern age*. Leiden: Brill.
- Boissel, Jean (1993): *Gobineau, biographie, mythes et réalité*. Paris: Berg International.
- Budil, Ivo (2002): *Od prvotního jazyka k rase*. Praha: Academia.
- Budil, Ivo (2009): *Jitro Árijců: Život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*. Praha: Triton.
- Caesar, Gaius Iulius (1972): *Válečné paměti*. Praha: Svoboda.
- Cohn, Norman (1970): *The Pursuit of the Millennium*. New York: Oxford University Press.
- Dareste, Rudolphe (1850): *Essai sur François Hotman*. Paris: Auguste Durand.
- Ekman, Ernst (1962): Gothic Patriotism and Olof Rudbeck. *The Journal of Modern History* 34(1):52-63.
- Fox, Robin Lane (2005): *The Classical World: An Epic History of Greece and Rome*. London: Penguin Books.
- Gobineau, Arthur (1942): *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Nakladatelství Orbis.
- Goffart, Walter (1971): Zosimus, The First Historian of Rome's Fall. *The American Historical Review* 76(2):412-441.
- Halsall, Guy (2007): *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardy, E. G. (1887): The Movements of the Roman Legions from Augustus to Severus. *The English Historical Review* 2(8):625-656.
- Heather, Peter (1995): The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe. *The English Historical Review* 110(435):4-41.
- Heather, Peter (2006): *The Fall of the Roman Empire*. London: Pan Books.
- Heather, Peter (2009): *Empires and Barbarians: Migration, Development and the Birth of Europe*. London: Pan Books.

- Hérodotos (2003): *Dějiny aneb Devět knih dějin nazvaných Músy*. Praha: Academia.
- Horsman, Reginald (1976): Origins of Racial Anglo-Saxonism in Great Britain before 1850. *Journal of the History of Ideas* 36(3):387–410.
- Knowles, M. D. (1969): Some Trends in Scholarship, 1868-1968, in the Field of Medieval History. *Transactions of the Royal Historical Society* 19:140-143.
- Mallet, Paul-Henri (1847): *Northern Antiquities*. London: George Woodfall.
- Mallet, Paul-Henri (1758): *L'Introduction à l'histoire du Dannemarc où l'on traite de la religion des moeurs, des lois, et des usages des anciens Danois*. Copenhagen: C. a A. Philihert.
- Neville, Kristoffer (2009): Gothicism and Early Modern Historical Ethnography. *Journal of the History of Ideas* 70(2):213-234.
- Percy, Thomas (1910): *Reliques of Ancient English Poetry*. London: J. M. Dent; New York: E. P. Dutton.
- Pinkerton, John (1787): *A Dissertation on the Origin and Progress of the Scythians or Goths*. London: John Nichols.
- Poliakov, Léon (1996): *The Aryan Myth. A History of Racist and Nationalist Ideas in Europe*. New York: Barnes & Noble.
- Schama, Simon (2004): *Landscape and Memory*. London: Harper Perennial.
- Smith, Francis (1861): *Arminius: A History of the German People and of their Legal and Constitutional Customs, from the Days of Julius Caesar to the Time of Charlemagne*. London: James Blackwood, Paternoster Row.
- Standing, Giles (2005): The Varain Disaster and the Boudiccan Revolt: Fabled Victories? *Britannia* 36:373-375.
- Stephens, W. R. W. (1895): *The Life and Letters of Edward A. Freeman, Vol. I-II*. London: Macmillan.
- Strauss, David Friedrich (1874): *Ulrich von Hutten: His Life and Times*. London: Daldy, Isbister & Co.
- Suetonius, Gaius Tranquillus (1966): *Životopisy dvanácti císařů*. Praha: Odeon.
- Tacitus (1975): *Letopisy*. Praha: Svoboda.
- Tacitus (1976): *Z dějin císařského Říma*. Praha: Svoboda.
- Thierry, Augustin (1840): *Considérations sur l'histoire de France*. Paris: Tessier.
- Vidal-Naquet, Pierre a Janet Lloyd (1992): Atlantis and the Nations. *Critical Inquiry* 18(2):300-326.
- Wickham, Chris J. (2005): *Framing the Early Middle Ages: Europe and the Mediterranean 400-800*. Oxford: Oxford University Press.